

DESAFIAMENTS A CATALUNYA EN EL SEGLE XVI

per FRANCESC CARRERAS I CANDI I SIEGFRIED BOSCH

I

La guerra privada fou un dels privilegis més singulars de la noblesa catalana. En aquells segles de ferro, es necessitava gent entesa i destre a l'exercici de les armes. És per aquest motiu, també, que el duel judicial (1) va tenir més vida i més cons-tància en els costums que no pas les altres formes de judici de Déu.

El noble senyor feudal, el cavaller — *miles* —, necessita d'aquesta guerra: la pau i la vida casolana li són gairebé un turment (2). No obstant, ja des del segle XII, l'esperit bel·licós s'havia

(1) *Desafiament, desafi, brega, batalla a ultrança, entrar a camp clos*, etcètera. Els antics cavallers catalans entenien la batalla a ultrança perquè feia rendint-se o amb la mort d'un qualsevol dels combatents. Vegeu, en un Diccionari francès, els termes *Outrance* o *Oultrance*. A Castella i Lleó, *duelo, combate judicial, lid, pugna, combate singular, batalla a todo trance*. El terme *repte* (en castellà, *riepto*) no correspon al duel ni al desafiament. *Repte* era un procediment especial davant la Cúria del Rei. Especialitat que es manifestava en dos aspectes: un per ésser davant la Cúria règia, i un altre per no referir-se més que als delictes de traïció i de felonía. Vegeu: M. Torres López. *Naturaleza jurídico-penal y procesal del desafío y riepto en León y Castilla en la Edad Media*. Extret de l'*Anuario de Historia del Derecho Español*. Madrid, 1933.— En llatí: *judicium pugnae, judicium duelli, duellum, singulare certamen, monomachia, campus*.—En les llengües tudesques de l'Edat mitjana: *kampf, einwig, anwig* (de *an*, un, i *wig*, de *wigan*, batre's), *wichading, wehadinc* (també de *wigan* i *dinc, ding*, judici).—Entre els anglo-saxons: *eornest*. *Eor* o *Eor* fou un dels noms del déu de la guerra entre les races germàniques.—Entre els escandinaus prenia el nom de *holmgangr*, paraula que significa visita a l'illa, ja que els combats singulars tenien lloc en qual-sevol de les illes que hi ha prop de l'Escandinàvia.—Vegeu: *Königswarter. Etudes historiques sur le développement de la Société Humaine*. Paris, Durán Ed., 1850. Pàg. 190.

(2) «Ara donam-nos a gran desastre e gran desventura, que açò que havem jurat a conquerir cinc cents anys, perdam en quinze dies...—es plany, amb amargor, Pere III—. E açò no esdevé per colpa nostra, ne aitantpoc per colpa vostra, ço és, que no hajats cor e voluntat de ben servir, car tots temps los vostres predecessors han ben servit als nostres, e si us havets vosaltres a nos. Mas tot açò esdevé per aquesta desventura de qüestions e debats que havets entre vosaltres, qui cascuns volets vostre ben propi e guardats vostres privilegis e vostres llibertats...» —Corts de Montçó, 11 febrer de 1363.

suavitat o, millor dit, prenia nous caires i per obra, principalment, de la cavalleria com a institució. El tacte més exquisit, l'estructura més refinada, es sobreposàren de mica en mica a les rudes maneres masculines. L'amabilitat i el desig d'agradar eren les accions que hom desplegava en la vida de societat. Els fets d'armes, les gestes de guerra, no perdéren, però, la primitiva importància, i la professió de cavaller segueix essent la mateixa. L'escut — diu W. Vedel (1) — l'obligà a mantenir el seu honor sense màcula.

«En aquell temps, la destresa en las Armas se miraba com lo únic art interesant al Estat — escriu, a la lletra, J. E. Anglada i Torrents (2) —. Alsosores la vanitat, la necessitat, la seguretat y lo amor, se combinaban pera obligar a tot ciutadà a preferir est exercici a tot altre. Lo engrandiment dels Estats y la resistència als invasors, eran objecte de gran importància; però també ho fou la Lley Cavalleresca que obligaba al Amant a combatre pera defensar lo honor de sa Dama y vindicar sos agravis.»

Així data ja, probablement, de la primera meitat del segle XIII, un notable recull dels costums sobre la manera de fer la batalla i concertar el duel, el *Libellus de batallia facienda*, que compta amb l'extens precedent dels Usatges (3).

No res menys és remarcable el tractadet o formulari titulat *Lo orde que ha de tenir per a dar deseximents un cavaller a altre cavaller*, però de data molt posterior i amb referència concreta al duel cavalleresc (4). Ha pervingut com una obra anònima. El seu aspecte pràctic apareix descrit en l'obra de Pere Joan Ferrer, cavaller, *Sumari de batalla a ultrança* (5).

(1) *Ideales de la Edad Media*, II. Barcelona, Ed. Labor, 1927.

(2) F. Carreras i Candi: *Sumari de batalla a ultrança, fet per Mossén Pere Joan Ferrer, cavaller, ab la biografia del autor y breu estudi de la obra*. Mataró, 1898. Pàg. 45.

(3) Diversos usatges reglamenten el duel judicial com a forma particular del judici de Déu i, son molts els que faculter l'exercici de la guerra privada. Per exemple: 1 *Antequam usatici*, 27 *Batallia judicata*, 38 *Qui ira ductus*, 39 *Qui seniore*, 43 *Si quis in curia*, 45 *Et si quis a potestate*, 47 *Cunctum malum*, 57 *Feuos*, 61 *Item statuerunt*, 62 *Camini et strate*, 65 *Simili modo*, 71 *Per bonum usaticum*, 83 *Si quis per treguam*, 93 *De magnalibus*, 99 *Tregua data*, 112 *Mariti uxores*, 113 *Vere judex*, 121 *Si quis dixerit*, 122 *Omnes homines*, 125 *Item constituerunt*, 170 *Si quis aliquem de bausia*, i 174 *Treguam etenim domini*.

(4) Carreras i Candi: *La cavalleria a Catalunya*. Barcelona, 1899.

(5) El duel judicial i la batalla a ultrança eren dos actes semblants en

Ferrer manifesta que ha compost el seu tractat mirant *moltes leys, pràctiques e costums*. Però les tals lleis no s'hi veuen citades, sinó és per excepció alguna de les Partides. El *Sumari* és fill, en realitat, del costum fidelment observat, tal com era pràctica dels cavallers catalans a les darreries del segle XV. No és pas, doncs, obra de jurista, sinó de guerrer experimentat, de cavaller.

El combat singular tenia lloc concretament per un qualsevol dels motius que fixava la llei: per traïció, per fellonia (*bausia*) o per treves trencades (1). No precisarem ara els conceptes de traïció i de fellonia: sempre, però, es refereixen a persones o a famílies.

Igual que a Castella, on pot distingir-se una traïció pròpiament dita, *en el sentido actual* — expressió aquesta del Prof. M. Torres Lòpez —, i la traïció que neix de la falta de desafiament, a Catalunya la *bausia* (2) presenta gradacions successives, des de la major o màxima a la menor. Jaume de Montjuich, en el seu comentari a l'usatge *Si quis in curia*, la designa amb l'expressió *crimen publicum* i la fa equivalent a la lesa majestat. El Professor di Tucci n'ha fet un estudi, breu, però força remarcable (3).

A Catalunya, la fórmula plena de desafiament fou el *deseriment*. Era una carta o ceduló partida per A. B. C., en la qual l'agreujaat avisava el seu contrari que, en endavant, el tractaria com enemic, perseguint-lo i fent-li tant de mal com pogués.

aparença, però d'essencialitat diferent. Les regles particulars per a la segona no es convenien pas amb les del judici de Déu. Aquest darrer tenia lloc quan era necessari administrar justícia a dos querellants, el fonament de dret dels quals podia conceptuar-se semblantment bo. En defecte de la justícia humana hom apel·lava a la de Déu.

(1) Usatge *Batallia judicata*, Furs de València, hùbrica XXII, *De batalles*, *Libellus de batallia facienda* i el capítol 43 del *Recognoverunt proceres*.

(2) *Bohía*, *bausia*, *bauzia*, *bahia*, *baya*, *baucio*, *bausator*, etc., en els manuscrits.

(3) En el seu treball: *La prova giudiziaria del duello nel periodo dell'autonomia*. (Note al *Libellus de batalla*). Stratto da *Studi Sarsaresi*, 2.^a serie, 5 vol. Sassari, 1926. Vegeu també: Vives i Cebrià. *Traducción al castellano de los Usages*, etc., II, 65, nota.—J. Ficker. *Ueber Usatici Barchinonæ und deren Zusammenhang mit den Exceptiones Legum Romanorum*, publicat en *Mitteilungen der Instituts für Österreichische Geschichtsforschung*; II ergänzungsband I heft.—Insbruch, 1886, p. 236-75. N'hi ha una traducció castellana publicada l'any 1924 per la Universitat de Barcelona, dins la seva col·lecció de textos per a l'estudi de la història jurídica.

La determinació dels catorze cassos de traïció en el dret de Castella, vegeu-la en Diego de Valera, *Tratado de las Armas, o sea Tratado de los rieptos y desafíos*. Publicat en el volum: *Epistolae de Mosén Diego de Valera*, etcètera. Madrid, 1878, per la *Sociedad de Bibliófilos Españoles*.

Pere III manà que, donat el *deseiximent*, havien de passar deu dies abans que el primer pogués hostilitzar el seu enemic. Posteriorment, aquest termini s'abreujà a cinc dies.

Cartell.

Yo don t. per mal grat que tinch de vos t. me deseixch de vos fent vos saber que passats los deu dies après que lo present cartell vos serà presentat entendré en dampnificar vostra persona per totes les maneres que a mi me serà posible. E per que ignorància no puixau allegar vos tramet lo present cartell de deseiximents per t. trompeta procurador meu. Fet en València a t. del mes de t. del any t. Scrit de ma de altri sotascrit de la mia ma y sagellat de les mies armes del qual m'en dexe un semblant trasllat partit per A. B. C.

Yo don t.

Orde General.

Primerament fa affer la procura y traure'n còpia.

Ytem lo trompeta ha de anar ensemps ab tres nobles e ab lo notari a la casa dels ... e allí demanar los a cascu de aquells. E si seran en casa dirà lo trompeta que ell com a procurador de ... segons consta tenint la còpia de la procura en la mà lliurarà la procura e après lliurarà hu dels cartells dient que aquells son los Cortells de deseiximents que ell li dona com a procurador de don ... aquell cartell de deseiximents lo qual és fet de la ma de ... partit per A. B. C. E rrequerirà al notari que li'n reba acte e als cavallers que yran ab ell que li sien testimonis. E de la resposta que lo dexit donarà se'n ha de rebre e continuar acte (1).

Hi havia una altra forma de desafiament, l'*acuïdament*, sinònim de *desafiament* o *desfiament*. Era com una declaració de guerra feta pel vassall al seu senyor, per tant, una ruptura del vincle d'homenatge, emparant-se baix el poder del Príncep. Tracten aquesta matèria els usatges 122, *Omnes homines*, i el 125, *Item constituerunt*.

II

EL DUEL, EXERCICI DE LA PROFESSIÓ CAVALLERESCA

La batalla a ultrança fou una pràctica força usual en el segle en què visqué mossèn Pere Joan Ferrer. Tots els esforços que es feien per a corregir i acabar amb aquest costum tan poc cristià foren endebades. Desafiaments hi havia en què, per les con-

(1) Carreras i Candi : *La Cavalleria a Catalunya*, citat.

dicions de la lluita i les armes triades, se seguía inevitablement la mort d'un dels dos combatents.

Remarqueu que el duel té el seu origen en la noblesa: la línia progressiva corre també entre la noblesa i culmina en la noblesa. No és, però, un fet isolat: al seu costat neix una altra línia progressiva com a conseqüència, a la vegada, de l'esplendor cavalleresc i de la seva decadència. Aquesta nova línia és la de la classe plebea, la del poble.

En la societat medieval, les fòrmules i pràctiques acostumades per les classes més enlairades, com la dels cavallers, no eren les que solía usar el baix poble. Les regles de batalla a ultrança que dóna i compila Pere Joan Ferrer, són, en realitat, una alta escola de desafiament, i no es tenien en compte necessàriament en el combat popular.

Entre les classes baixes, el cartell de desafiament no sempre es trametia a domicili, sinó que fou molt més general clavar-lo a la plaça pública, al pilar o paret on es fixaven els manaments de les autoritats locals.

Amb el temps, aquest costum es feu servir per a fins il·lícits, per exemple, el de fer la llei un valent qualsevol a la gent poruga per mitjà d'un desafiament, a fi de treure diners a pretext de composició o per a deslliurar-se de l'amenaça (1).

III

GÈNESI DEL DUEL POPULAR

La decadència de les armes blanques, substituïdes per la maça i l'arcabús — burdament fracassàren els cavallers a les batalles campals de la guerra dels Cent Anys —, d'una banda, i el predomini de la vida espiritual i de l'Humanisme d'altra, preparàren, de llarga data, la fi de la cavalleria.

Així, de mica en mica, la realitat del duel popular es consolidà: ara li tocarà la seva Edat d'Or. Aquest desafiament té relació d'una banda amb una forma purament vulgar en sentit de

(1) Carreras i Candi: *Desafius a Catalunya en lo segle XVI*. En *La Veu del Montserrat*. 10 desembre de 1898.

venjança privada, i de l'altra, amb una orientació espiritualment més enlairada, que enclou aspiracions polítiques concretes, el bandolerisme.

Castells i abadies ajudaven i emparaven els bandolers de les persecucions que els feia en contra la tropa del Virrei. I malgrat que els bàndols es combatien entre sí de faisó prou aferrissada, força vegades, sota el crit de: *Visca la terra, muyra lo mal govern!*, s'havien ajuntat i combatut ensems l'enemic comú, la tropa dels virreis. — «Un Dietari de l'Arxiu de Puigcerdà, fet a últims del segle XVI—escriu Ll. Soler i Terol (1)—diu que l'arquebisbe de Tarragona va anar, en 1526, a defensar la Cerdanya contra la reyna de Navarra ab gran nombre de gent y cavallers principals, entre'ls quals hi eren mossén Cruylles i mossén Alemany ab molts bandolers contraris encara que aci estigueren com si fossen amichs».

Del procés que se seguí a Joan Sala i Serrallonga es deriva, d'una manera no gaire precisa, que aquest bandoler servia els elements polítics del seu temps. De totes maneres, la seva personalitat menor era la política, i la major, servir les seves passions o satisfer l'odi personal i la venjança dels seus homes.

El *Dietari* de l'antic concell barceloní dedica a l'execució de Serrallonga aquest apuntament: «Dilluns, a VIII (*gener de 1634*). En aquest die fonch sententiat Joan Sala, alias Serrallonga, natural de la parrochia de Viladrau, bisbat de Vich, bandoler molt facineros, cap de quadrilla que havie molts anys que regnave: fonch la sententia de cent assots, axorellat, aportat ab carretó, atenallat, y fets quatre quartos, y lo cap posat en una de les torres del portal de Sant Antoni de la present ciutat. Anima eius requiescat in pace. Amen». El temps ha curat de fer-ne una figura popularíssima i envoltar-la d'una aurèola romàntica que ja no s'esvaïrà. Quàn melangiosa és aquella cançó que fa:

Les ninetes ploreu, ploreu de tristor,
perquè en Serrallonga és a la presó...

Un altre bandoler, Perot Roca Guinarda, ultra un cert caire polític que sadolla els seus actes — aspecte a que tots els au-

(1) *Perot Roca Guinarda. Història d'aquest bandoler.* Manresa, 1909. Plana 16.

tors estan d'acord —, actúa sobre un terreny de menor malvestat i no en el sentit baix de l'ofici, sinó de venjança, i a la seva, s'ajunta la de molta altra gent.

Naturalment, bandolerisme i desafiament són situacions diverses, però sovint s'adapten en la llur manifestació externa. El bandoler neix, de vegades, a conseqüència d'un desafiament, i freqüentment el bandolerisme enclou una vida de desafiaments (1). Vegi's un exemple, el qual, de segur, havia de determinar una bandositat :

«Al discret en P. de Bergadà, de mi en Ramon de Besora bort, saluts ab tota honor. Senyor sapiats que he entés que tirannament e contra tota justícia havets tolt e usurpada la batalla del Castell de Bruyola al honrat en Dalmau ça Rovira. E com lo dit Dalmau sie servidor del honorable mossèn Gilabert de Canet e amich, lo qual mossèn Gilabert es cap de nostra casa, e nosaltres havem a pendre per nostres los dans de sos servidors e amichs. Emperamor de ço Senyor, jo ab tots los altres que veurets en Cartes blanchas anomenats, me desisth de vos e de tots vostres bens e valadors, e de bens vostres e de vostres valadors, e d'omens vostres e dels dits vostres valadors que de si anant passats V jorns acustumats de donar segons usatges de Cathalunya, a quescun gentill hom no sie tengut de dan ne dapnatge que per mi ni mos valadors sie donat a vos ne altres valadors de mors, ne de naffres, ne preniments de bestians, ne robas, ne d'omens, ne de algunes altres cosas que gentills homens acostumen de donar dan, segons usatges de Cathalunya, a lurs anemichs. E per' ço, senyor, com no he assi lo segell de mes armes pos assi la emprenta del segell del honrat en March de Vila Leons, donzell» (2).

* * *

El desafiament del baix poble arrenca encara de dues branques originàries més antigues: el judici de Déu i la venjança privada.

El duel judicial presenta, ben clar, un doble aspecte: el duel de l'alta escola de la noblesa, exercici de la professió cavalle-

(1) *Ibidem*, pp. 17, 86, 89, 90, 296, 316, etc.

(2) E. C. Girbal: *Un cartel de desafío en la Edad Media*.—*Revista de Gerona*. Any VIII, núm. VIII. Agost de 1883.

resca — en aquest sentit cal pensar en la tradició cavalleresca que representa la llegenda de l'Emperadriu d'Alemanya deslliurada (1) — i el duel popular, que ve donat per la batalla d'escut i bastó, regulada en el fur antic de Sobrarve, el de Jaca i el de Navarra.

«El duelo era conocido con los nombres de *torna* y *batala* — diu En Balari i Jovany —. Las partes litigantes nombraban a los jueces del campo que habían de decidir la lucha. Cada una de las partes era representada por un caballero que no hubiese hecho batalla jurada con escudo y baston» (2). Valls i Taberner, que segueix Balari, diu això mateix (3). Ja Masdeu, en la seva *Historia crítica de España y de la cultura española*, diu que: «En un contrato hecho en 1080 por el Conde de Barcelona con el vizconde de Carcassona y Coserans, se convinieron las partes, que si por alguna contienda de daños hechos o recibidos, se hubiese de hacer campo, saldrian a pelear con escudo y bastón dos caballeros, uno por una parte, nombrados y aprobados por cuatro hombres buenos, dos de cada partido, y el príncipe, cuyo caballero perdiese pagaría al contrario, no solo el duplo de lo que se había disputado, pero aún los gastos de la batalla y el precio prometido por el vencedor a su caballero (4).

Tanmateix, la batalla d'escut i bastó és d'origen essencialment popular: només tenia lloc entre els vilans. L'exemple que reportà En Masdeu és una explicació dels textos adduïts per Balari, per tal com no permetien el combat als cavallers que s'haguessin sotmés a aquest simulacre de batalla. D'on es deriva que una i altra forma són incompatibles i que, per consegüent, un cavaller que hagi exercitat la primera no pot fer altre tant amb la segona.

(1) Sobre aquesta llegenda, vegeu el següent remarcable treball d'En Jordi Rubió: *Les versions catalanes de la llegenda del bon comte de Barcelona i l'Emperadriu d'Alemanya*.—*Estudis Universitaris Catalans*, XVII.

(2) *Orígenes históricos de Cataluña*. Barcelona, 1899. Plana 385.

Balari ho diu en vista d'aquest text: «...ut excondigant per sacramentum et per bataliam per unum caballarium qui nunquam fecisset bataliam juratam cum scuto et bastone». I d'aquest altre: «...Remundus Mirone faciat facere predictum sacramentum per unum suum caballarium qui non se devetet inde tornas et qui unquam non fecisset batalla jurata cum scuto et bastone».

(3) *Notes sobre el duel judicial a Catalunya*. — *Revista de Catalunya*. Juliol de 1929. Núm. 56.

(4) Volum XIII, Madrid, 1794. Paràgraf LXVII.

El combat propi dels cavallers fou amb armes blanques, i el vilà només podia lluitar en la batalla d'escut i bastó i contra un altre vilà. Això resulta dels textos següents :

Una llei del Fur General de Navarra, disposa : «Si algún fidalgo matare, el villano non lo puede reptar por traydor si en tregoas non lo mata, porque no avemos dreyto en desafiamento a los villanos, que assi es fuero» (1). La rúbrica IV, tit. IV, llib. V del mateix text legal conté una extensa llei sobre el desafiament entre els *fidalgos*. I la llei II, tit. III, llib. V, tractant la mateixa matèria, comença amb aquestes paraules : «Si fidalgo alguno oviere a combater sobre reptamiento de su cuerpo...»

En canvi, la llei VIII dels mateixos títol i llibre, tracten de la batalla d'escut i bastó en aquests termes : «Bataylla de escudo et baston si ha ha fazer algun lavrador del Rey...» I altrament, Muñoz i Romero cita un còdex que conté l'ordenament i millo-rament dels furs de Navarra, novament ordenats pel rei Felip, que exposa un cas d'aquests, celebrat el 28 de maig de 1344 (2), en el qual l'expressió *batailla de labradores* que s'empra en l'original, designa precisament la batalla d'escut i bastó.

Remarqui's també que el Fur de Jaca, en la seva redacció definitiva, regula, en la rúbrica 344, la *bataylla de champions a pe a escut et baston*, i en la següent tracta de la batalla a cavall com pròpia dels homes de llinatge (3). I finalment, en els Furs de València es fa aquesta diferenciació : «Los pagesos, e ls cavallers, e ls vilans, entre sí sien tan solament consemblants. Los cava-

(1) Llei X, tit. III, llib. V. En l'edició dels senyors Harregui i La-puerta, acordada per la Diputació Provincial de Pamplona (1869). Les lleis sobre judici de Déu i desafiament manquen en l'edició de 1815.

(2) *Colección de fueros municipales y cartas pueblas*, etc. Madrid, 1847. Plana 89. Diu així : «BATAI/LLA DE LABRADORES. Anno Domini 1344, vier-nes primero enpues sant Urban (28 de maig) lidiaron en Pamplona, en Cos-talave, en el campo, Johan, et Pedro, fijo de Garcia Cahues, vecinos de Fal-zes, labradores del Señor Rey, que eran reptadores con Johan, et Garcia, ve-cinos de Falzes, por la muerte de et fueron esquezados, et avian escudos de vergas, et los bastones cada V palmos de luengo, et vestidos de baldres, como foias de acero, et cofia de baldres et todos descalzos, et movieron los reptadores, e labrador avian por fielles ; et el campo era redondo, como la era, et avia XXX pasos de un cabo al otro ; et non vinieron captenedores. En cort sobre reprotorio pasó por suia segunt se contiene». — Una *Karta inter Christianos et Judæos de foros illorum* designa com única prova en els plets sorgits entre cristians i jueus, el judici de batalla d'escut i bastó (Mu-ñoz, *cod.*, p. 89).

(3) La rúbrica 345 comença així : «Si algun home de linage es iurgat per far bataylla a caual non se deu combatre sinon con altre de linagie...»

llers no's combaten sinó ab cavallers, e burgesos ab burgesos, e vilans ab vilans, e pagesos ab pagesos».

I amb referència a França, diu E. Colombey: «Les armes des gentilshommes étaient l'espadaon, la cuirasse, le bouclier et la lance, lorsque le cheval était de la partie. Les vilains ne pouvaient employer que le bâton (1). És ben clar. Però entorn d'aquesta qüestió, no d'una manera expressa, s'havien escrit força equívocs. Per molts, la lluita amb llança sense punta equivalia a la d'escut i bastó, i a la forma única de combat dels primers segles de l'Edat mitjana.

La venjança privada (2) és el segón nucli originari. Les característiques que concórren en la venjança privada coincideixen força amb el desafiament popular del segle XVI. En una i altra institució hi ha la composició, efecte del pagament d'una quantitat determinada. En els dos moments, el sentit de venjança és l'element decisiu de la situació de fet.

L'avenç en l'ordre jurídic, però, va dur amb sí que la llei es reservés la funció de reprimir els malfactors o contraventors de la pau pública i de l'ordre social. Per això, de mica en mica, la venjança privada desapareixia de les legislacions i més tard ja es castigava el qui feia la justícia per la seva mà. El millor exemple és el desafiament d'aquest segle XVI: l'instint primari de venjança persisteix, malgrat les successives prohibicions (3). Comptàven amb el precedent de les batalles de capa i bastó.

(1) *Histoire anecdotique du duel dans tous les temps et dans tous les pays*. París, Collection Hetzel; plana 18.

(2) Sobre això, vegeu E. Hinojosa: *El elemento germánico en el derecho español*. Madrid, 1915.

(3) En les Constitucions de Catalunya hi ha prohibicions des de l'any 1413 (volum I, llib. IX, tit. XIII, *De desafius*). En la *Novísima Recopilación*, des de 1480 (llib. 12, tit. 20, llei I).

El 16 de gener de 1716, Felip V donà una pragmàtica prohibitiva del duel — *Novis. Recop.*, lloc cit., llei 2 —, en la qual imposava severíssimes penes als seus contraventors. A Barcelona fou rebuda oficialment el dia 28 de febrer, pel Marquès de Castel-Rodrigo, D. Francisco Pío de Saboya Moura. Es publicà el 10 de març: «Se hes feta y publicada la present pública crida per los llochs acostumats de la present Ciutat de Barcelona per mi, Jaume Galceran, Corredor y Trompeta Real, vuy als 10 de Mars 1716. — Jaume Galceran». (Arxiu Audiència de Barcelona: *Firmarum et Obligationum R. Juncta*. 1715 a 16. Foli 49 v.º).

No gaire més tard, En Francesc Gener, de la ciutat de Manresa, presentava un recurs a l'Audiència de Barcelona, queixant-se que durant les turbacions passades (l'entrada de les tropes filipistes a la ciutat) fou pres i composat en onze doblons per un grup de gent d'aquella vegueria (APÈNDIX, I).

El dia 30 d'octubre de 1723 es dictà una nova Reial Provisió prohibitiva

El terreny era, doncs, eficaçment abonat: el desafiament creixia d'una manera natural, com a conseqüència inevitable d'un factor decisiu, l'ambient.

BIBLIOGRAFIA

Textos impresos que contenen cartells i processos de desafiament en català i referents a Catalunya. Nosàltes mateixos tenim en preparació l'edició de molts altres cartells de desafiament. Els textos impresos més d'una vegada, els indiquem només en la seva primera publicació. De moment no es pot fer una Bibliografia de manuscrits. Tampoc tenim la seguretat que la present sigui completa.

AIART: *Duels et défis (Textes catalanes)*. En la *Revue des Langues Romanes*. VI, juliol-octubre de 1874. Pàg. 361-84.

Antiquiores barchinonensium leges, quas vulgus usaticos appellat, cum comentariis supremorum iurisconsultum Iacobi a Monte Iudaico, Iacobi et Guilelmi a Vallesicca et Iacobi Calicii, cum indice copiosissimo non antea excussat.—Barcelona, 1544.

BULBENA I TOSELL (Antoni): *Crestomatia de la llengua catalana*. Barcelona, Bibl. Clàs. Catalana, 1907. Volum I, planes 49 y 58.

CARRERAS I CANDI (Francesc): *Sumari de batalla a ultrança, fet per mossèn Pere Joan Ferrer, cavaller, ab la biografia del autor y breu estudi de la obra*. Biblioteca Històrica del Maresma. Mataró, 1898.

Idem: *Desafius a Catalunya en lo segle XVI.*—*La Veu del Montserrat*, any XXI, 10 desembre de 1898. Núm. 49.

Idem: *La cavalleria a Catalunya. Lo Orde que ha de tenir pera dar deseximents hun caualler a altre caualler.*—Barcelona, 1899.

Idem: *Lo castell de Burriach o de Sant Vicens.*—Biblioteca històrica del Maresma. Mataró, 1908. Apèndix V. En realitat, no es tracta sinó d'un requeriment dels Concellers de Barcelona als nobles catalans que desafiaren al senyor de Burriach i pretenien guerrear amb ell.

Idem: *El desafio de Bernat de Vilarig (1448).*—En *Las Noticias*, de dijous, 3 febrer de 1927. Núm. 10853.

Idem: *La cavalleria y Sant Jordi en lo segle XIII.* Publicat en el But-

del duel i satisfaccions privades. Es feu pública, a Barcelona, el 2 de desembre, per ordre del Comte de Montemar (APÈNDIX, II).

La primera pragmàtica de Felip V fou renovada el 28 d'abril de 1757 per Ferran VI (II, 2, llib. 12, tit. 20, *Novis Recop.*). Hi ha, també, Reials Ordres de 6 setembre de 1837, una de 8 de gener de 1840, renovant l'anterior, i una de 14 de setembre de 1842, amb motiu de la mort en duel de D. Josep M.^a Riesch, el 8 del mateix més i any, cap polític de la província de Càdiç.

lletí del Centre Excursionista de Catalunya. Barcelona, maig de 1908. Núm. 160.

Colección de documentos inéditos del archivo general de la Corona de Aragón. Volums VI, VII i X.

COROLEU (José) : *Las costumbres catalanas en la Edad Media. El desafío y las guerras particulares según el derecho de los Usajes y las Constituciones de Cataluña.*—En la *Revista Histórica*. Any IV, núm. 36. Barcelona, abril de 1877.

Idem : *Colección de documentos catalanes históricos y hasta hoy inéditos.* En la *Revista de Ciencias Históricas*, Volum V, núm. IV, de 1887.

COROLEU i PELLA i FORGAS (José) : *Los fueros de Cataluña.* Barcelona, 1878. Plana 39, nota.

GIRBAL (Enrique Claudio) : *Un cartel de desafío en la Edad Media.* En la *Revista de Gerona*, any VIII. Agost de 1883. Núm. VIII.

IVARS (Fr. Andreu) : *Estatge de Juanot Martorell en Londres (1438-1439).* En els *Anales del Centro de Cultura valenciana*. Vol. II, gener-juny de 1929. Núm. 3.

Idem : *Ausias March y Juanot Martorell.* En *Erudición ibero-ultramarina*, II, abril de 1930, núm. 2.

MADRAMANY (Mariano) : *Tratado de la nobleza de la corona de Aragón,* etc. Valencia, 1788. Apéndice de documentos, IV.

MARQUILLES (Jaime) : *Commentaria ... super usaticis barchinonæ.* Barcelona, Joan Luschner, 1505.

PELLA i FORGAS (José) : *Historia del Ampurdán.* Barcelona, 1883. Pàgina, 510, nota 3.

Idem : *Vegeu Coroleu.*

SANPERE i MIQUEL (S.) : En la seva recensió a l'edició de les *Històries e conquestas*, etc., de Tomic, publicada per A. Bulbena (Barcelona, 1886). En la *Revista de Ciencias Históricas*, Vol. V, núm. I, de 1887.

SOCARRATS (Joan) : *Ioannis de Socarratis, iurisconsulti catalani, in tractatatu Petri Alberti, canonici Barchinonensis, de consuetudinibus Cathalonie inter dominos et vasallos,* etc. Barcelona, 1551.

SOLEL I PALET (Josep) : *Vellas costums catalanes. Lo desafío.* En *La Ilustración catalana*. Any XII, núm. 271. Barcelona, octubre de 1891.

Idem : *Monografía de la parroquia de Sant Julià de Altura.* Biblioteca històrica tarrasença, I. Tarrassa, 1893.

SOLER i TEROL (Lluís M.^a) : *Perot Roca Guinarda. Història d'aquest bandoler.*—Manresa, 1909.

VILLANUEVA (Fr. Jaime) : *Viaje literario a las Iglesias de España.* Volum XVII, Madrid, 1851, pàg. 41, i volum XIII, 1850, pàg. 192.

VIVES CISCAR (José) : *Un desafío en el siglo xv.* En la *Revista de Gerona*. Any IX, juliol de 1884. Núm. VII.

Aquesta bibliografia és únicament d'obres didàctiques. Mereixen citar-se també, però, les Cròniques catalanes, d'una banda, i d'altra, les novel·les de cavalleria. Més concretament, el *Curial e Güelfa* i el *Tirant*

lo Blanc. En unes i altres hi ha, freqüentment, cartes de desafiament. De les Cròniques, són interessants, particularment, les de Desclot i Muntaner.

DOCUMENTS

Arxiu de la Catedral de la Seu d'Urgell.—Lligalls de processos

I

INQUISITIO RECEPTA CONTRA FRANCISCUM CONILAR VILLE OLIANE

Die Jouis XVI, mensis decembris, anno a nativitate domini Millesimo quingentesimo quadragésimo sexto. In villa Oliane.

Joannes Perons, parator pannorum lane ville Oliane, testis qui juravit in posse magnifici domini Petri Abella, legum doctoris judicis criminum Rdi. Capituli Urgellensi, dicere veritatem etc.

Et primo fuit interrogatus super Curie per nemis etc.

Et dixit que cerca de tres ho quatre anys ha passats que Francesch Conilar, de la present vila, hagué algunes rahons ab mon nebot Borthomeu Perons y sobre estes rahons lo balle de dita vila, qui les hores ere lo honorable en Johan Plans, arrestà en casa al dit Francesch Conilar, lo qual, après de hauer-lo arrestat, lo dit Francesch Conilar, trenchà lo arrest y se'n anà de la present vila y posà un cartell de desafi u en la plaça de dita vila, desafiant an en Thoni Perons, germà meu, y Antoni Perons, fill del dit Antoni Perons, desafiant-los en cors y bens. Y a cap de alguns dies que dit Francesch Conilar hagué posats los dits desafi us, anà en un corral del dit mon germà, qui's diu lo corral de Graell, y trenchà dit Francesch Conilar la clauadura de la porta del dit corral y rompté tot lo que trobà dins lo dit corral. E après feu compositar en huyt o deu ducats de or al dit Antoni Perons, nebot meu, segons a mi testimoni me han dit, abans que lo dit Francesch Conilar no volgué donar seguretad e treua al dit Antoni Perons, perque lo dit Antoni Perons, pare del dit Antoni Perons, ya ere mort, e may dit Conilar cessà de vexar al dit Antoni Perons fins lo hagué fet compositar, segons me han dit, en los dites huyt o nou ducats de or; e après que lo hague fet compositar en la dita quantitat, dit Francesch Conilar li donà treues. E més dix interrogat, que he entés a dir a d'alguns, que ara no'm recorde a qui, que lo dit Francesch Conilar feu compositar an en Jouer, de Aguillar, en alguna quantitat. E més dix interrogat, que un dia lo dit Francesch Conilar vingué en una vinya dins lo terme de Oliana y amanassà a Joan Canes, qui és gendre del dit Antoni Perons. E lo endemà lo dit Joan Canes trobà que li havién arrencada una tira de mallois y per les dites amanasses que lo

dit Francesch Conilar li hauie fetes, presumí lo dit Canes que lo dit Conilar los hi hauía arrencats : y açó és la veritat y lo que yo testes sé en les dites coses.

Ffuit sibi lectum et perseuerauit, presente dicto domino iudice.

* * *

Dicto et eodem die in dicta villa Oliane.

Antonius Perons, agricola ville Oliane, testes. Qui jurauit in posse dicti domini iudicis dicere veritatem etc.

Et primo fuit interrogatus super premissis et Curie prenentis.

Et dixit que és veritat que circa de sis [anys] ha que mon germà Borthomeu Perons hagué alguna questió ab Francesch Conilar, de la present vila, y sobre aquesta questió, lo balle de la present vila, qui les hores ere lo honorable en Johan Solans, posà en treues al dit mon germà ab lo dit Conilar per a mig any, ab deu dies de tinències. Ya passat que fonc lo temps de les dites treues, lo dit Francesch Conilar tornà aquelles al dit mon germà y posà un cartell de desafiñ en lo portal de dita vila, desafiñant a mon pare Antoni Perons y a mi, testes, y a tots nostres parents y amichs, y a moços y a pastors que stiguéssen ab nosàltres y stigueren un gran temps desafiats. Y vehent yo testes que'm donaué gran desatent per no poder donar recapte en les coses de ma casa, treballí en fer alguna auinensa ab lo dit Francesch Conilar per mijà de alguns, perquè com demunt tinch dit, lo star desafiñat per lo dit Francesch Conilar me ere gran dany. E perquè pogués cultiuar mos bens, doní vuyt ducats de or al dit Conillar, e lo dit Conillar me prometé que no'm faría nengún dany a mi testimoni, ni a moços, ni pastors que stiguéssen ab mi. E més dix interrogat, que tant bé es veritat que he entés a dir, no'm recorde a qui, que lo dit Conilar feu composar a uns fadrins qui stauen ab en Aguillar, del loch de Aguillar, en alguna quantitat. E més dix interrogat, que stant yo testes desafiñat per lo dit Conilar, me rompéren dues o tres vegades lo corral del bestiar y me'n tragueren bestiar y rompent-me les clauadures. Emperò yo testes no puch dir de vera sciencia si ho fehie lo dit Conilar, bé que es veritat que per lo que dit Conilar me tenía desafiñat, he tingut tostemps sospita que ell dit Conilar no'm fés e donàs los dits danys. E açó es la veritat y lo que yo sé en dites coses.

Ffuit sibi lectum et perseuerauit, presentem dicto domino iudice.

* * *

16 decembris 1546.

Meritis inquisitionis attentis capiatur dictus Franciscus Conilar et in carcerem missus detineatur donech aliter sit debite prouisum alias citetur ad fines banni et cum solitis conminationibus irata stylum Curie.—
Abella iudex +

II

Die XVIII nouembris MDL, in loco de Bescaran.

Honorabilis Antonius Albes, consul anno presenti loci de Besqueran nudio juramento in manu et posse magistri Petri Abella iudicis eis prestito denunciauit in Curie Rdi. Capituli Urgellum sequentia: Senyor, estes veremes prop passades, un diumenge dematí, jo trobi un cartell de desafiús ficat en la porta de la sglésia de sanct Martí parrochial del present loch, ficat y clauat ab un clau, lo qual cartell, segons en ell se demoustre, hi és contengut en Bertrán Moles, qui és casat en lo present loch, desafia a Jonicot Forn hi Antoni Canillo, del present loch, y no'm recorde si llurs parents, amichs y valedors, que jo me'n remet al cartell, lo qual es vengut en poder del balle del present loch hi pense que també serà vengut en poder de v. m. senyor jutge, ho del senyor procurador general.

E segons dix, interrogat, lo mateix vespre que lo dit cartell fonch posat se'n anà del present loch en Pere Viues, germà del dit Bernat Moles, he despuys ensà no és stat vist, al manco palesament, en lo present loch.

Interrogato de scientibus et dixit que los capellans del present loch, ço és, mossén Joan Albos, germà meu, qui lo legí dit cartell, y mossén Joan Busquets, vicari, y alguns prohomens del loch que ara no'm recorden.
Ffruit, etc.

* * *

Petrus Marti Querol, agricola loci de Besqueran, testes qui interrogatus in posse dicti domini iudicis, etc.

Et dixit que és veritat que en lo mes de setembre, que'm par que fos la sempmana abans de sanct Miquel, un diumenge, exint de missa matinal, jo viu en les claustres, en poder de mossén Joan Albes, del present loch, un cartell de desafiús, lo qual cartell de desafiús contenie, segons lo dit mossén Albes dehie, que en Bertrán Moles, gascó, qui es casat en lo present loch, desafiaue a n'en Jonicot Forn y Antoni Canillo, del present loch.

E segons dix, interrogat, lo mateix vespre que's posaren los desafiús, se absentà del present loch en Pere Viues, germà de dit Bertrán Moles, que despuys no es estat vist en lo present loch palesament.

E segons dix, interrogat, que jo no sé pas si en lo dit cartell desafiäuen també parents y amichs y valedors.

III

Die XXV aprilis MDLIII.

Honorabilis Bernardus Vilanoua, bajulus loci de Arfa, testes denunci-
cians huic curie Rdi. Capituli ecclesie Urgellensis qui jurauit in posse
magnifici domini Petri Abella, iudicis criminum dicti Rdi. Capituli, etc. :
dicens que vuy dia present, venint jo de missa del dit loch, he trobat un
fadri de dit loch que se diu Pere Joan Coll, que tornaue uns desafius, com
veu v. m. assí escrite, a ficar en lo pilar dejus casa del sabater de dit loc,
los quals dehie eren cayguts, y jo li he demanat que dehie dit paper
scrit, ell me digué que no-u sabia, y estant en això passà aquí un nebot
de mossén Portella, notari de la present ciutat, al qual jo diguí que legís
aqueix albarà què dehie, he així lo ha legit en ma presentia y dels altres
que aquí eren, los quals contenían com Joan Romero, del dit loch de
Arfa, germà d'en Torner lo Vell, de Arfa, hauía desafiat y desafiaue al
dit mossén Portella, notari, y a tots los qui treballaràn ab ell : e axí en la
hora mateixa jo só vingut assí per denunciar-ho a v. m. y a la cort per lo
descàrrec meu.

Interrogato de scientibus et dixit que lo dit sabater y ere present y
lo dit fadri y un altre del mas de Heroles.

Ffuit sibi lectum et perseuerauit dicto domino iudice presente.

* * *

Jo, Romero, desafio a vos, notari Portella, a vos y a mossos y a tots
los qui treballaràn ab vos, en bens que vos tingau de aquesta hora avant,
ahont sinvula que-us trapia, no-us pus fer sino mala obra y no dich més y
no'm tingau per mal home : fet a Serra de Moler.

IV

INQUISITIO CONTRA GABRIELEM PERONS ET ANTONIUM SCAR-
RER OLIANE DE QUIBUS SUSPICATUR SE NON FECISSE AC
SVO NOMINE LOS DESAFIUS QUE'S POSAREN EN LO PORTAL
DE OLIANA.

Die I mensis junii anno domini MDLX in villa Oliane.

Honorabilis Joannes Cases, bajulus ville Oliane, pro Reuerendo Capi-
tulo Urgellensis qui medio juramento in manibus magnifici domini Petri
Abella iudicis ordinarii Rdi. Capituli Urgelli, prestitio denunciauit curie
dicti Reuerendi Capituli sequencia : so es que dilluns que ve aurà tres
semmanes, que'm diguèren alguns de la present vila de Oliana que en

lo portal de la font hauen posats alguns desafius y hoint-ho yo y vaig anar en la mateixa hora y los prenguí y los feu legir, y així trobí que en Bernadí Perles desafiaua al barber d'esta vila y a tots los qui li farien secors ni ajuda, de sos bens, dels quals desafius ne doní ho feu donar un traslat a dit barber. E per ço per descàrrech de mon ofici ho denuncie a vossa mercé pera que se prouehesque contre lo dit Perles ab tot lo remey y orde de justícia.

Ffuit sibi lectum et perscuerauit presente dicto domino iudice.

* * *

Jo, Bernadí Perles, desafie al guavayt barber que està en la vila de Oliana per sertes dolenteries que él a treví e les a presones de mos anust (?) per causa que toque perque toque a ma onra i també a qualsevol ome de Oliana qui racolarà en sa casa y a qualsevol que'l que l'afavorirà per que toque amich, y no afavorint-lo en avant yo'ls faré plaers y cortesies com li donaré la pagua que mereyx li diré per que's fa.

Senyors de Oliana no-u tingau de ull perquè no'ns ne loarem.

* * *

Et dictus dominus iudex attenda dicta denuntiacione per dictum baulum facta prouidetur de premissis et denunciatis recipiatur informatio et prouidebitur.

Die I mensis junii anno domine MDLX, fuit processum per honorabilem curiam dicti Reuerendi Capituli Urgellensi ad inquirendum super contentis in dicta denuntiacione in modum sequentem :

Joannes Campaña, cirurgius habitatores ville Oliane, testes, qui iurauit in manu et posse magnifici domini Petri Abella l. d. iudicis ordinarii causarum ciuiliu et criminalium vassallorum Rdi. Capituli etc.

Et fuit interrogatus si ell testes té pendències ab en Bernadí Perles en nom del qual se son posats uns desafius al portal de la present vila contra de ell testes.

Et dixit : senyor, yo no sé qui s'és, Bernadí Perles ni en ma vida lo he vist ni he tractat res ab ell. E així, segons dix, tinch per cert que los desafius son fets en nom ficte e que may los ha fets ni feyts fer dit Bernadí Perles.

Interrogatus qui pense ell testes que'ls ha fets los dits desafius.

Et dixit que yo no sé que pugue venir de altra part sinó de Gabriel Perons y de Toni Scarrer, perquè só cert no'm tenen bona voluntat y encara ho crech més perquè uns desafius que-y ha altres contre d'en Pere Puiol, farrer, del dit Gabriel Perons, son scrits de una mateixa ma ab los predites desafius que contre de mi se son posats en nom de dit Bernadí Perles, com se pot veure al ull, cotejant y mirant la una letra ab l'altra. Y axí es veritat.

Ffuit sibi lectum et perseuerauit presente dicto domino iudice.

* * *

Die 7 mensis Junii anno predicto in loco eodem.

Honorabilis Petrus Puïol, faber ferrarius ville Oliane, testes, qui juravit in eodem posse ad dominum deum etc., dicere veritatem, etc.

Et fuit interrogatus quant ha que ell testes ha rebuda una letra de menasses ho desafius d'en Gabriel Perons acerca de uns oliuers que ell testes hauía promés de pendre de un cunyat de dit Gabriel Perons y qui li donà dita letra, que diga de tot la veritat.

Et dixit que envers los primers dies del mes de maig mes prop pasat, hu que's diu Anthoni Soldeuila, del carrer nou de la present vila, me donà una letra d'en Gabriel Perons, la qual conté manasses y desafius si yo testes no'm deixaua de pendre los oliuers que eren seus, com en dita letra es contengut, la qual es del tenor següent :

«En mans d'en Pere Puigol sie dada en Oliana.

«Senyer en Puigoul : per dies pasast vos e dit que a vos no-us faltabe sinó castions de bàndols y an me dit que vos prestast dinés sobre uns olivés que son meus : ja-y devíeu aver pensat en entrar en dist olivers, perquè sabem que no'ns portau bona voluntat. Per so fas avis que si determenau de posoir los olivers de Gabriell Perons que'l tingau per de fer cusat vos y coses vostres y que li fasau avis a casa d'en Omedes, de la Val de Vilanova, de asi a XII de mayg : sinó tenu-me per escusat. Y no dic mes.

«Si de questa ora avant no deyxau.»

E segons dix yo per apartar-me de mal de cap, he recusat de pendre los dits oliuers. E assó es la veritat.

Interrogat si es aquesta matexa la letra que ha rebut de dit Gabriel Perons per mans de dit Antoni Soldeuila y si coneix ell testes la letra de ma de qui es feta.

Et dixit : senyor, aquesta matexa es la letra de dites menasses que lo dit Gabriel Perons me ha tramesa, he yo no se verament de mà de qui és escrita ni crech que lo dit Gabriel Perons sapia d'escriure.

Fluit sibi lectum et perseueravit presente dicto domino iudice.

* * *

Et dictus magnificus dominus iudex prouidet quod littere prouocatorie seu diffidatiue censuantur in presenti inquisitione et prout debetur super contentis.

Que quidem littere eíue cartelle diffidamentarie fuerunt consulte in sua propria figura.

* * *

Als molt magnífichs senyors balle y còsols de la vila de Oliana.

Molt magnífichs senyors.

Per lo senyer en Gaspar de la Valdau e sabut com en aquexa vostra vila de Oliana an posats uns desafius en mon nom y aviso'ls com no-y

sé res ni tant solament o e somiat per quant y agés ningú enteresat donaria molta raó y assò faria que lo que dech y desige fer per els. Per tant los sopleque si saber o podeu qui'ls a fets me'n aviseu, per poder fer lo que toqua a mi, y acabe besant-los les mans. De la Almonia a VIII del mes de juny 1560.

Monsenyors

Lo que'ls servira en quan manareu — Berna Perles.

V

INQUISITIO CONTRA GIRABALDES DE MORTES SOBRE UN DESAFIU QUE HA FET CONTRA AUGER DE ARTEDO

Die III junii 1562, in ciuitate Urgellum.

Bernardus Auger, agricola loci de Lato, termini et baiulie loci de Artedo jurisdictionis Rdi. Capituli Urgellum medio juramento etc. in posse magnifici Petri Abella judicis, etc., dicti Capituli denunciavit sequentia querelose videlicet: que dijous prop passat que comptàuem a XXXI de maij, al vespre, quant fuy vengut de defora, ma sogra na Joana Angera me donà un cartell ho letra, la qual venia a mi, y diu que lo-y hauia donat Joan Cosme, de Vilanova de Banat, al qual diu que la donà pera que la'n portàs Mallol, de la Sen de Urgell, y axí jo la prenguí dita letra y la portí pera fer-la legir al loch de Ansorell, lo qual la legí y també un home de Sant Lorens que se trobà allí, que no'l conech, y no la saberen legir, sinó que lo dit home de Sant Lorens digné que allò eren desafius, y jo me'n torní; y de despuys, la he feta legir ha mossén Miquel Ribó, de Artedo, y axí la ha legida y ben declarada, y me ha dit que son uns desafius que fà contra mi un tal Girabaldes, los quals desafius porte ha v. m. ut ecce y demàn que sien insertats ho consuits: y axi ho denuncie ha v.m.

«Va en mans de n'Auger, de Leto.

«En Hauger, de Leto, que-us tingau per desafiat de qest'ora en auant, tant vos quom mosos que tingau y la enquesta que hauen fet a Girabaldes estan en la presó de la Seu i parens y amics que tinguau que-us fasen tanor de set ans en amont en quompanya de Bernat Forqat».

E segons dix, interrogat, jo testes no sé pas perquè desafie dit Girabaldes, perquè jo may sé que li haya fet enquesta contra de ell, ni may sé que haya depositat contra d'ell, com ell diu en lo cartell del desafiu, ni tractat res ab ell, ni'l conech, ni li só de res tengut: y per só li fas instància y part formada, requirint que sia pres y que'm sia dada seguretat de ell com és rahó.

Ffuit sibi lectum et perseueravit presente dicto domino iudice.

Dicta die in dicta ciuitate.

Joannes Mallol, agricola seu laborator ciuitatis Urgellum habitantis testes, etc., qui iurauit etc., in posse dicti domini iudicis etc., dicere, etc.

Et primo fuit interrogatus super premissis, etc.

Et dixit que es veritat que dilluns pus prop passat, trobant-me jo testes al loch de Fornols, que anaua ha Solsona per cercar blat, trobí allí un gascó que'stà casat ha Mortes, del abadiat de sant Serui, que li diuen Girabaldes, en companyia de Pere Antoni Puyol, de Cisquer, y Hierònym Costa, de Montau, y dos gascons, los quals jugauen allí, y axí dit Girabaldes me donà una letra que li fes pler de portar-la han Bernat Auger, de Lato, e jo li diguí sí hi hauria res de mal y ell me digué que no y que no m'i calia pas pensar, y axí jo la prenguí y la doní ha Cosme, de Vilanoua, la festa de Assentio prop passada que'l trobí a la molina de Lato. E segons dix que despus he hoit dir al dit Bernat Auger que ere dita letra uns desafijs contra ell que li fa dit Girabaldes, y altra cosa no-y sé ni sé perquè'l desafie, ni perquè no, sinó porque-m ha dit dit Auger que diu lo cartell que'l desafie porque diu li ha fet qualque enquesta: y altra cosa no-y sé.

Ffuit sibi lectum et perseuerauit.

VI

Die jous XXV Junii anno 1562 in ciuitate Urgellum.

Corani magnifico domino Petro Abella l. d., iudice ordinario, etc., Rdi. Capitulo Urgellensi fuit personaliter constitutum honorabilis Ciprianus Gordiet, alias Saus, loci de Cornellana, jurisdictionis dicti Rdi. Capituli, qui medio juramento, etc., denunciauit curie dicti Capituli sequenti.

Só és, que dilluns ha vespres prop passat, que comptauem ha XXII del present mes de Juny, Bernadí Gordiet, alias Saus, mon germà, me digué en casa del senyor micer Coromines com hauia trobat un cartell de desafijs en un pi ficats, vora del camí qui va de Fornols ha Cornellana, lo qual cartell me donà he jo port ha v. m. pront ecce, demanant que sien incertats, en lo qual se conté com Joan Costa, de Sanct Lorens, desafie an Majoral, de Cornellana.

«Jo, Yohan Costa, de Sent Llorens, desaiyo a vos, en Mayoral, de Cornellano, perquè dieu que e llebada una cappa a vostres pastors, y a tots vostres pastors yo'ls desafio y vuy fer malas hobras tant que stiguen ab vos y y puc abastar y fet sya per aduis.»

E segons dix, que yo no sé pas que li dega cosa neguna al dit Joan Costa ni li sia tengut en res sinó per lo que ell matex diu en lo cartell, que perquè hauem dit que ell hauia presa una capa ha un pastor nostre, com ho feu, que a Josa lo-y van conèixer algunes persones. E altra cosa, ni altre motiu ni causa no sé que-y haya. E per só jo ho denuntie ha v. m.

S. judge, perquè ne prenga informatió y fassa justícia castigant al dit Joan Costa y proueynt en los remeys de justícia.

Ffuit sibi lectum et perseueravit.

VII

INQUISITIO CONTRA LOS RIBONS, SOBRE LO RETIMENT DE LES TREUES ALS ARNAUS Y SOBRE UN DESAFIU CONTRA LO MAJORAL DE CORNELLANA

Die mensis XXI maii 1563, in ciuitate Urgellum.

Honorabilis Joannes Oromir, loci de Fornols, locumtenentis bajuli dicti loci, medio juramento, etc., in posse domini Petri Abella, legum doctorem judicis ordinarii Rdi. Capituli Urgellum, etc., denunciavit sequentia videlicet: que ayr que ere festa de la Ascensió de Nostre Senyor, de mati, entre set y vuyt hores, estant jo en lo dit loch de Fornols vingué Miquel Ribó, de Sorribes, que staue casat ha Josa, sens armes, sinó que portaua la spasa, sense capa, y me demanà si jo testes denunciant tenia encara càrrech de loctinent de balle e jo li diguí com axí perquè ho volia ell saber, y ell me digué que si ho era que lo-y digués, que a ell li complia saber-ho, que ell tenia de fer un poch ab lo balle o son loctinent, e jo li diguí que sí que be era encara loctinent de balle: lauors ell allegà testimonis alguns y entre altres ha Bernat Roca, de Fornols, y alguns mossos d'en Ribó, de la casa vella de Sorribes, y los digué que li fessen testimoni com ell tornaua la treua als Arnau de Cisquer y a sos parents, amichs y valedors, y que no'l tingués d'en d'aquella hora en auant per fals ni per traïdor, que passats los dies de les tinenties, ell los farà totes les males obres que porà y ell se'n tornà. E segons dix que aquí en lo loch de Fornols bey hauía vint o trenta homens bandolers que anauen en sa companyia, entre los quals hi coneguí Perot Boquet, de Sanahuja, y Jaume Robi, de la Seu: los altres no'ls coneguí. E segons dix que tots anauen armats de diuerses armes y lo matex dia, só és, en hauent menjat y begut, se'n anaren de Fornols. E segons dix que abans no se'n anassen, posàren un cartell de desafiú contra lo Majoral, de Cornellana, lo qual deyen que feu Bernat Larch, però jo testes no'l coneix y dihuen que es un bandoler que va ab dita gent y axí jo he hoyt dir que posàren lo dit cartell a la porta de la sglésia de Fornols, y dihuen que lo fill del dit Majoral, só és, lo student, lo'n tragué y ara veig que és en poder de v. m. E també dihuen que'n posàren un altre de cartell de desafiú a la porta de la sglésia de Sorribes contra los capellans que cantarien a la rectoria de Lavansa sens que no cantassen ab licencia del dit Perot Boquet, de Sanahuja: y altra cosa no-y se. E per só ho denuncié a v. m. perquè ne prenga informació.

Ffuit sibi lectum et perseueravit.

* * *

«Jo, Bernat Larc, criat de n'Ambru, de Gafo, a vos, Majoral, de Cornelana, a vos y a vostros fills, mosos, pastos, trebalados y tots vostros bens, y perquè ignorar no-u pugau, fas lo present cartel, perquè siau avisats; y perquè sapiau la causa, recort-vos quant me cuytàveu ab lo caval y vostre fil me tirà ab balesta.»

* * *

Die sabbati XXII maii 1563: in dicta ciuitate.

Honorabilis Thomas Costa, alias Saus, loci de Cugumells, testes, etc., juratus, etc., qui iurauit, etc., in posse dicti domini iudicis, etc., dicere veritatem, etc.

Et primo fuit interrogatus super premissis, etc.

Et dixit que lo que jo testes hi sé es que he hoyt dir que los Ribons han tornada la treua als Arnaus, de Cisquer, la qual diu que tornaren lo dia de Ascentió, en lo loch de Fornols, en poder del loctinent de balle. E més dix, interrogat, que vuy dia present, vers lo mig jorn, estant jo testes laurant en un trillar meu, ho mes verament, enjouaua pera laurar aquí prop, eò és, al trillar de prop casa mia, y ab mi eren dos fills meus, sò és, hen Joan Costa y Joan Antoni Costa, germans fills meus, son venguts tres homens armats, eò és, los dos portauen pedrenyals y l'altre no sé quines armes portaua y han-me demanat si jo hera lo balle de Cugumells e jo els dit que sí jo era lo balle y qué volien: lauors ells me han dit que'm desafiauen que d'aquella hora en avant no'm trobàssen, que elle me degollarien y après han dit a la un fill y a Joan, mon mosso stranger, que també ere ab nosàltres, pensant que abdós eren mossos, que d'aquella hora en avant que no'ls trobàs pas més que fessen fahena per mi, que si'ls hi trobauen que'ls hi matarien; y més han dit, que si volia saber qui eren, ha dit lo hu que se feya dir Brunet y l'altre s'és anomenat Trobet, y l'altre no s'és anomenat; la qual cosa, dihuen, han fet per causa dels Arnaus, que'ls han perseguits y que als Arnaus y als Gordiets, de Alas, no'ls diràn res, ni'ls avisaràn, sinó que si'ls troben los faràn males obres, però que a mi, pue lo dit Brunet hauià sopat un vespre a casa mia, segons ell deya, que per sò me hauià volgut auisar y me auisaua. E segons dix que entretant que ells deyen axò eren de part lo riu al camí que y té a Ventenachs sis bandolers que eren, segons me han dit, Giró, Ribó y Miquel Ribó y Miquel Trullar y Jaume Rubi, los altres no me han dit qui eren, que venien tots plegats ab los tres que son venguts a desafiar-me y assò me ha dit lo dit mon mosso Joan, los quals tots diu que anauen armats de diuerses armes. E segons dix que los tres que'ns desafiaren ha mi y ha mos mossos diguèren que si voliem saber noues d'ells ab los valedors de mossén Cadell y ab los de mossén Riambau ne sabriem noua. E més dix, interrogat, que lo dit Bruna digué al dit Joan Antoni, mon fill, lo petit, si

era ell mon fill, e dient-li jo que si, ell digué que d'aquella hora en avant no'l trobassen que'l degollarien : y altra cosa no-y sé.

Ffuit sibi lectum et perseueravit presente dicto domino iudice.

* * *

(1) Die lune XXIII maii 1563 in dictam Ciuitatem.

Honorabilis Joannes Riu, loci de Serch, agricola, testes, etc., qui iuravit, etc., dicere, etc.

Et primo fuit interrogatus super premissis curie prenentis et denunciatis, etc.

Et dixit que lo que jo testes hi se en axò és que dissapte pus prop passat, que comptàuem a XXII del present més de may, vers lo mig jorn vinguéren a casa mia, al loch de Serch, nou bandolers armats de pedrenyals y escopetes, que no portauen sinó una ballesta, dels quals ne coneguí quatre, sò és, Miquel Ribó, y Hierònym Ribó, alias Giró, y Jaume Rubi, de la Seu, y Miquel Trullar, de Arfa, y axí me digué dit Jaume Rubi que li fes pler de dar-los a beure i axí jo aní a casa y fiu-los traure pa y formatge y vi aquí en casa matex, encara que no volguéren pas menjar que jo no'n segués ab ells en taula y axí jo també mengí ab ells ; és ver que lo Giró Ribó no volgué pas entrar en casa, ni menjar, ni beure. Y axí menjant, passàren aquí e diuisàren y me diguéren que ells eren estats aquells dies a Lavansa y hauien tornat la treua als Arnau, dient que mal estiu los donarien a ells o ells als Arnau. E jo'ls diguí que al manco guardàssen respecte al balle de Cugumells, que jo sabia que a ell li sabien greu aquestes fahenes y baldament que ell no'ls ho aconsellaue als altres Arnau de fer lo que feyen, que ans be ho feyen contra sa voluntat, y ells digueren que jo no-y sabia res, que ans be hi sabia y prestaua consell, dient «donchs perquè és entrat fermansa al comissari». Y axí, hauent menjat y begut, se'n anàren, y segons sabí al vespre, que m'[h]o diguéren Gabriel Riu y Joan Riu, mos fills, lo matex dissapte que los predits bandolers hauien desafiat han Thomas Costa, de Cugumells, que és lo nostre balle : y altra cosa més no-y sé. E segons dix, que los cinch bandolers que jo no conexia digué dit Jaume Rubi que eren de la gent de Riambau y eren gascons y és veritat, segons dix, que mentre que jo'ls feya traure recapte, ells se enuyaren perquè staua massa, y deyen dits gascons que si'ls ne volia donar de bon grat de amenjar y beure, sinó que ells mateixos se-u pendrien, y si'm devia costar quatre reals, que'm costaria deu sous : y altra cosa no-y sé.

Ffuit sibi lectum et perseueravit.

* * *

(1) Les declaracions de Bartomeu Gordiet (a) Saus, de Cornellana, i de Joan Ponsa, de Fornols, deixem de copiar-les per ésser simplement repetició del que ja s'ha dit i no contenir res de nou.

Dicta die XXIII maii 1563 in dicte ciuitate.

Bernardus Rocha, agricola loci de Fornols, testes, etc., qui iurauit etc., dicere veritatem, etc.

Et primo fuit interrogatus super premissis curie prenentis et denuntians, etc.

Et dixit que lo que jo testes hi sé en axò és que lo dia de la festa de Assentió pus prop passada, que era dijous, ha XX del present mes de may, estant jo testes al dit loch de Fornols, vinguèren allí, vers les vuyt hores del mati, vinguèren allí a Fornols devuyt o vint bandolers armats y aquadrillats, dels quals és veritat que jo no'n coneguí sinó dos, sò és, Miquel Ribó y lo Giró Ribó, son germà ; y axi lo dit Miquel Ribó me cridà dient-me : «*compare, veniu fins assi*» e jo y aní. Y essent dauant la porta de casa d'en Joan Gascó, loctinent de balle de Fornols, y ell, dit Joan Gascó, també hi era aquí present, dit Miquel Ribó me digué que li fes testimoni com ell tornaua la treua als Arnau, de Ciquer. E segons dix, que jo testes no sé pas que hi hagués altres testimonis. E també dix, interrogat, que digueren allí en Fornols que aquella hora matex, algú de la companyia de dits bandolere posà un cartell de desafiú contra lo Majoral, de Cornellana, a la porta de la sglésia de dit loch de Fornols, bé que jo no ho viu pas, ni lo dit cartell no'l viu sinó aprés que lo fill del dit Majoral, sò és, lo student, la tenia y lo legia, e segons dix, que jo no sé, ni conech, ni he hoyt dir qui lo y posà dit cartell : y altre cosa no y sé.

Ffuit eibi lectum et perseuerauit.

APENDIX

I.

FRANCESC GENER, VEÍ DE LA CIUTAT DE MANRESA, ES QUEIXA DAVANT L'AUDIENCIA QUE, DURANT UNES TURBACIONS PASSEDES, FOU PRES I COMPOSAT EN ONZE DOBLONS, PER PART D'UNS INDIVIDUS D'AQUELLA VEGUERIA. Arxiu Audiència de Barcelona : *Registro Primero de Cartas Acordadas, de la Rl. Aud^a de este Principado de Catt^a. Foli 38.*

Haviendose recurrido a la Real Audiencia Civil de este Principado, por parte de Francisco Gener, vezino de la ciudad de Manrresa, para que se hiziesse justicia sobre la pretención que tiene contra algunos individuos de esse veguerio y distrito, que en tiempo de las alteraciones de este Principado le prendieron y composaron en onse doblones, y respeto de haverse acordado en esta Real Audiencia, en 18 de Mayo pasado, que los Tribunales ordinarios, assi regios como baronales, puedan conocer en quanto solamente el interés civil sobre esta especie de negocios y causas, en la misma forma que conocen de las demás causas

civiles, quedando en todo el orden judicial de ellas: me manda la Real Audiencia prevenirlo para que arreglándose al referido acuerdo, oygá en justicia a este interesado, admitiendo en adelante semejantes recursos, disponiendo que esto se practique en las demás Curias, así regias como baronales, de su veguerio y distrito, procurándose administrar justicia a las partes con toda rectitud y brevedad, no dando motivo a queja, y de quedar en esta inteligencia me dará aviso. Dios guarde a V. M. muchos años, como puede. Barcelona y Setiembre, 25 de 1716.

Dn. Salvador Prats y Matas.

Sr. Jayme Llissach, Veguer de Mauresa.

II

REAL PROVISIO PROHIBITIVA DEL DUEL I SATISFACCIONS PRIVADES. Arxiu Audiència: *Libro III de Acordadas de la Rl. Aud.ª Año 1723. Num. 3. Foli 45.* Fou publicat en una fulla solta, el 2 de desembre de 1723, per ordre del Comte de Montemar, Don Joseph Carrillo de Albornoz. Donem el text d'aquesta fulla.

Don Phelipe, por la gracia de Dios Rey de Castilla, de León, de Aragon, de las dos Sicilias, de Ierusalen, de Navarra, de Granada, de Toledo, de Valencia, de Galicia, de Mallorcas, de Sevilla, de Cerdeña, de Cordova, de Corcega, de Murcia, de Jaen, Señor de Vizcaya y de Molina, etc.

A los de nuestro Consejo, Presidentes y Oidores de las nuestras Audiencias, Alcaldes y Alguaciles de la nuestra Casa, Corte y Chancillerias; y a todos los Corregidores, Asistente, Governadores, Alcaldes Mayores y Ordinarios, y otros Iuezes y Iusticias qualesquier de todas las Ciudades, Villas y Lugares de estos nuestros Reynos y Señorios, y a cada uno y qualquier de vos, en vuestros Distritos y Iurisdicciones, salud y gracia:

Sabed que nuestra Real persona se ha servido remitir al nuestro Consejo el Decreto que se sigue:

Teniendo prohibidos los duelos y satisfacciones privadas, que hasta agora se han tomado los particulares por sí mismos, y deseando mantener rigorosamente esta absoluta prohibición: He resuelto, para que no queden sin castigo las ofensas y las injurias que se cometieren, y para quitar todo pretexto a sus venganzas, tomar sobre mí y a mi cargo la satisfacción de ellas; en que no solamente se procederá con las penas ordinarias establecidas por derecho, sino que las aumentaré hasta el último suplicio: Y con este motivo prohibo de nuevo, a todos generalmente, sin excepción de personas, el tomarse por sí las satisfacciones de qualquiera agravio e injuria, baxo las penas impuestas. Tendráse entendido así en el Consejo, y se hará publicar y saber en

todos mis Reynos, para su más inviolable observancia. En San Ildefonso, á veinte y uno de Octubre de mil setecientos y veinte y tres.

Al Gobernador del Consejo.

Y aviéndose publicado en él este Real Decreto, para su cumplimiento, se acordó dar esta nuestra Carta :

Por la qual os mandamos a todos y a cada uno de vos, en vuestros Distritos, y Jurisdicciones, segun dicho es, que luego que la recibais, veais el Decreto de nuestra Real persona, que va inserto, y le guardéis, cumplais y executeis, y hagais guardar, cumplir y executar en todo y por todo, como en él se contiene, sin le contrevenir, ni permitir que se contravenga en manera alguna, baxo las penas que en él se expresan, que assi conviene a nuestro Real servicio: Y assimismo mandamos, que a los traslados impressos de esta nuestra Carta, firmados del infrascripto nuestro Escrivano de Camara y de Gobierno del nuestro Consejo, se les dé tanta fee y crédito como si fuesse esta nuestra Carta original. Dada en Madrid a treinta de Octubre de mil setecientos y veinte y tres.

El Marqués de Miraval. Don Lorenzo de Morales y Medrano. Don Geronimo Pardo. Don Matheo Perez Galeote. Don Thomas Melgarejo.

Yo, Don Balthasar de San Pedro Azevedo, Escrivano de Camara del Rey nuestro Señor, la hize escribir por su mandado, con acuerdo de los de su Consejo.

Registrada: Mathias de Anchoca. Por el Canciller Mayor: Mathias de Anchoca.

Es copia del original. Balthasar de San Pedro.

Para que las Iusticias de estos Reynos vean el Real Decreto que va inserto, y le guarden y cumplan, y hagan guardar y cumplir en todo.